

УДК 355.45

М. І. Беляєв, Г. М. Мірошніченко

ХАРАКТЕРНІ РИСИ ТА ВАРІАНТИ ЗАСТОСУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ У ЗБРОЙНОМУ КОНФЛІКТІ

Наведено характерні ознаки збройного конфлікту у сучасних умовах. Визначено роль загальновійськових формувань збройних сил та військових формувань внутрішніх військ у збройному конфлікті. Визначені місце та завдання загальновійськових підрозділів та внутрішніх військ у процесі проведення спільних дій Сухопутних та внутрішніх військ під час боротьби з незаконними збройними формуваннями.

Ключові слова: *воєнна організація держави, збройний конфлікт, збройна боротьба, незаконні збройні формування, найманці, форми та способи збройної боротьби, тактичні дії.*

Постановка завдання. Сучасна політична ситуація у світі характеризується високим динамізмом розвитку подій і складністю. Одним із головних факторів нестабільності залишаються міждержавні і внутрішні конфлікти, тому вирішення протиріч як усередині окремих держав, так і між ними за допомогою військово-силових методів не втрачає актуальності. Характерним також є те, що більшість збройних конфліктів відбувається при політичному, економічному чи військовому втручанні інших країн та міжнародних організацій.

У зв'язку з тим, що сили швидкого реагування збройних сил є складним об'єднанням і на них покладено виконання широкого кола різноманітних завдань, без комплексної інтеграції військових формувань воєнної організації держави вирішення збройного конфлікту в сучасних умовах стає проблематичним.

Мета статті – визначення ролі формувань воєнної організації держави у прикордонному збройному конфлікті.

Виклад основного матеріалу. Перехід від біполярного миру до багатополярного супроводжується нестабільністю розвитку багатьох держав, економічними і політичними кризами, що можуть перерости у збройні конфлікти, які становлять найбільшу загрозу міжнародній безпеці і визначаються такими ознаками:

– по-перше, ці конфлікти спричиняють мільйони жертв, підривають основи життя народів;

– по-друге, в умовах "поглиблення" міжнародних відносин, поглиблення взаємозв'язків усіх членів світової спільноти будь-який збройний конфлікт може за певних

умов перетворитися на своєрідний "детонатор" нової світової війни;

– по-третє, збройні конфлікти сьогодні посилюють екологічне неблагополуччя;

– по-четверте, вони негативно впливають на морально-психологічний клімат у регіонах, на континентах, у всьому світі.

Збройний конфлікт – це одна з форм зіткнення, зміст якого визначається бойовими й іншими діями порівняно невеликого масштабу за участі збройних сил та незаконних збройних формувань (НЗФ), у тому числі найманців, через необхідність вирішення назрілих чи штучно створених протиріч з використанням засобів збройної боротьби [1].

Характер збройного конфлікту визначається сукупністю соціально-політичних (хто з ким, унаслідок яких причин конфліктує, до досягнення яких політичних цілей прагне) і власне військових (мета і завдання, сили і засоби, способи і форми бойових дій, сфери зосередження основних зусиль, масштаби, напруженість збройної боротьби і наслідки конфлікту) показників. Збройний конфлікт може виникнути у формах прикордонного конфлікту, збройного інциденту, збройної акції та інших збройних сутичок, обмежених за масштабом [2].

Кожен збройний конфлікт має певні причини та логіку розвитку, що ускладнює можливість суворої класифікації, проте, незважаючи на різноманітність збройних конфліктів, можна виділити властиві їм загальні особливості [2], зокрема:

1) географічно локалізований масштаб бойових дій;

2) обмежене використання сил і засобів збройного насильства;

3) відносна керованість процесу розвитку конфлікту й обмеженість поставлених цілей.

Основним способом вирішення збройних конфліктів із застосуванням воєнної сили є збройна боротьба. Тому сучасним збройним конфліктам будуть притаманні всі ознаки сучасної збройної боротьби (рис. 1).

участі постійно розширюються. Незаконні збройні формування (найманці) – це не передбачені Конституцією держави та її законами об'єднання (групи людей), які володіють бойовою зброєю і бойовими засобами. Вони протиправно створюються з метою силового захисту інтересів

Рис. 1. Характерні риси сучасної збройної боротьби

Дослідження збройних конфліктів показує, що збройна боротьба ведеться між противниками з різними воєнними та економічними можливостями як із застосуванням збройних сил державами, так і між конституційними збройними силами і незаконними збройними формуваннями (у тому числі найманцями). Це призводить до зміни форм і способів застосування збройних сил, появи нових тенденцій збройної боротьби.

На сьогодні НЗФ (найманці) активно діють у 40 державах світу, а зони конфліктів за їх

екстремістських політичних, етнічних, релігійних та кримінальних угруповань, своїми програмами (планами) і діями загрожують безпеці та територіальній цілісності держави.

Характерними рисами сучасних збройних конфліктів є: висока динаміка бойових дій, поступовий відхід від тривалих позиційних дій, застосування специфічних способів бойових дій (рис. 2); бойові дії набувають розосередженого і високоманеврового характеру за відсутності постійних суцільних фронтів [3].

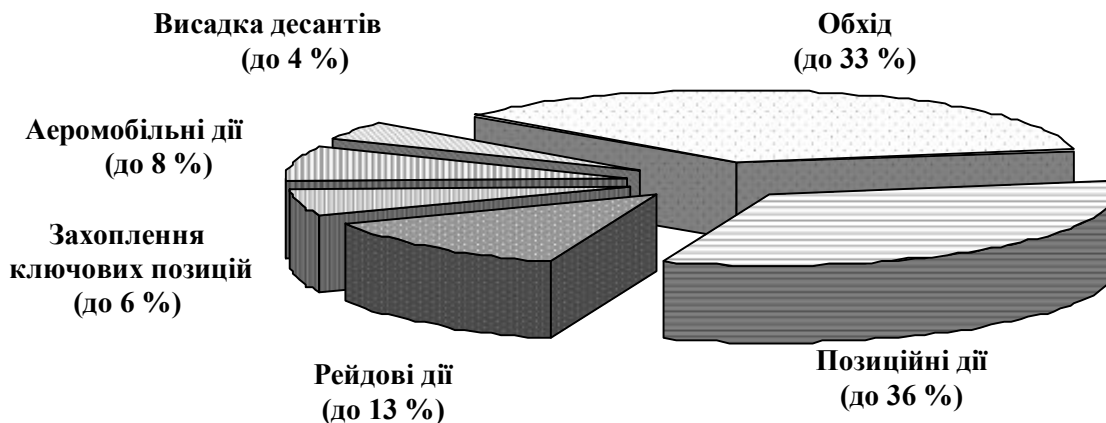

Рис. 2. Способи ведення бойових дій у збройних конфліктах

Аналіз збройних конфліктів між державами свідчить про те, що до ведення бойових дій, як правило, залучаються різні сили та засоби і можуть залучатися від окремих частин до угруповань оперативного масштабу.

Для більш глибокого розуміння процесів напруженості воєнно-політичних відносин і, як наслідок, появи можливості застосування військової сили для вирішення існуючих протиріч, обстановку треба аналізувати з трьох точок зору:

- 1) воєнного потенціалу держав як сукупної військової сили, що може бути застосована;
- 2) характеру регіональних проблемних протиріч;
- 3) готовності держав до використання військової сили для вирішення протиріч.

Більшість держав регіону, незважаючи на кількісне скорочення, нарощують бойові можливості своїх збройних сил і здійснюють оптимізацію їх кількісно-якісних параметрів, організаційно-штатних структур військ, сил та засобів; проводять оснащення новими зразками озброєнь; удосконалюють військову інфраструктуру і шляхи підвищення бойової та оперативної підготовки.

Як свідчить аналіз досвіду провідних світових держав, їх позицій та рішень, у найближчому майбутньому щодо застосування військової сили можна відзначити таке:

- 1) жодна держава повністю не виключає використання військової сили;
- 2) більшість держав розглядають використання військової сили як останній засіб, коли політичні інструменти не продуктивні.

Основним елементом воєнної організації держави, яка повинна перебувати у постійній готовності до виконання таких завдань, як оперативне реагування на зміни обстановки та недопущення можливих збройних провокацій на одному з оперативних напрямків, припинення збройного конфлікту на ранній стадії та його локалізація, є об'єднані сили швидкого реагування.

Форми застосування об'єднаних сил швидкого реагування у збройних конфліктах залежатимуть від оперативної обстановки у районі конфлікту, складу формувань противника, що протистоїть. Коли противником є регулярні військові формування, то дії військ набувають форми загальновійськової операції. Якщо

противником є НЗФ (найманці), то дії військ мають форму спеціальної операції.

Аналіз ведення бойових дій під час збройних конфліктів свідчить про те, що чітко проявилася домінуюча роль тактики як складника військового мистецтва. Центр ваги бойових зусиль змістився у напрямку тактичних дій. Питома вага завдань, що виконували підрозділи, частини та з'єднання в Афганістані, становила близько 80 % загального обсягу бойових дій.

Основним тактичним військовим формуванням, призначеним для виконання тактичних завдань самостійно або у взаємодії з іншими військовими формуваннями держави, є загальновійськове з'єднання. Під час виконання завдань щодо втягування держави у прикордонні збройні конфлікти, стримування та відсічі збройної агресії шляхом оборони національної території загальновійськові формування можуть бути залучені до посилення (прикриття) державного кордону. Бойові дії у процесі виконання зазначених завдань набудуть ознак оборонного бою, їм буде характерною значна просторова роз'єднаність напрямків дій, тобто ведення бойових дій на широкому фронті за відсутності чіткої лінії зіткнення з противником.

Аналіз застосування збройних сил інших держав під час локалізації внутрішніх збройних конфліктів свідчить про те, що основний обсяг завдань виконуватиметься загальновійськовими формуваннями. Недоцільність проведення великомасштабних операцій обумовлюється, насамперед, тим, що під час ліквідації невеликих НЗФ (найманців) бойові дії мають тактичний характер. Загальновійськові формування під час ведення бойових дій використовували прийоми і способи загальної тактики у поєднанні з тактикою формувань внутрішніх військ. Найбільш ефективно таке сполучення може бути застосоване у формі спеціальної операції, проведеної з метою припинення збройного конфлікту. При цьому найбільш повно завданням з попередження і припинення збройного конфлікту відповідає форма проведення спільної спеціальної операції тимчасовим угрупованням військ.

Дослідження досвіду збройних конфліктів й аналіз матеріалів показують, що через відсутність чітких меж під час визначення завдань між загальновійськовими підрозділами

сухопутних і внутрішніх військ можливі такі варіанти їх застосування: територіальний, комбінований, спільні дії.

Територіальний. Загальновійськові підрозділи діють самостійно у своїй зоні (смузі, районі) поза населеними пунктами, виконуючи завдання з розгрому збройних угруповань противника, використовуючи мережу базових центрів та опорних баз, що забезпечують застосування підрозділів внутрішніх військ.

Комбінований. Цей варіант застосування формувань об'єднаного угруповання у районі збройного конфлікту, що поєднує в собі територіальні і спільні дії, передбачається використовувати за наявності у зоні відповідальності районів як з населеними пунктами, зайнятими противником, так і без них.

Спільні дії. За цілком сформованих умов обстановки, коли у зоні (смузі, районі) майбутніх дій буде великий населений пункт і наявними будуть у ньому збройні формування противника, найбільшу ефективність для його знищення матимуть спільні дії. Підрозділи внутрішніх військ пропонується підпорядковувати командирі загальновійськового з'єднання. При цьому вони, діючи разом із загальновійськовими частинами і підрозділами, виконуватимуть найбільш властиві за призначенням і структурою завдання з підтримання громадського порядку серед місцевого населення, охорони важливих об'єктів, боротьби з диверсійно-терористичними групами та агентурною мережею противника, проведення затримань, обшуків, прочісувань, вилучення зброї та боєприпасів.

Розглядаючи особливості тактики дій загальновійськових підрозділів, необхідно пам'ятати, що вона буде обумовлюватися низкою факторів, типових для більшості збройних конфліктів. Бойові дії набувають осередкового характеру, а збройні зіткнення – значної роз'єднаності у просторовому вимірі, що ускладнює застосування військ за єдиним планом у повному складі у визначених бойових порядках [4].

Потенційно володіючи вогневою міццю, прагнучи виконувати бойові завдання переважно наступом, війська майже ніколи не зустрічають фронтального опору з боку противника.

На підставі проведеного аналізу досвіду застосування збройних сил у збройних конфліктах, з огляду на форми, способи дій і завдання, що ними виконуються, можливо визначити деякі особливості тактики загальновійськових підрозділів під час виконання завдань з попередження (припинення) збройного конфлікту.

Підготовка бою (дій) загальновійськових підрозділів повинна здійснюватися з урахуванням вжиття заходів для запобігання втратам серед мирного населення, руйнуванням житлових будинків та об'єктів цивільної інфраструктури. На це необхідно зважати у процесі організації вогневого ураження противника.

Специфіку способів дій загальновійськових підрозділів у внутрішньому збройному конфлікті, насамперед, визначає відсутність чітко вираженої лінії бойового зіткнення сторін. Тому загальновійськовим підрозділам буде притаманною тактика дій розрізаних загонів з метою знищення (локалізації, блокування) окремих угруповань НЗФ (найманців) як активними наступальними діями, так і діями, що стримують та стабілізують розвиток конфлікту.

В окремих випадках, коли загальновійськові підрозділи не мають достатніх сил і засобів, можливе застосування способу блокування. Блокування району та ізоляція противника використовуються у випадку зайняття вигідних рубежів місцевості, надійного перекриття доріг та інших шляхів можливого виходу і просочування малочисельних НЗФ (найманців) з району їхнього зосередження, повної ізоляції і позбавлення доступу до джерел постачання, постачання боєприпасів і зброї з метою наступного роззброювання і ліквідації.

Досвід ведення бойових дій в Афганістані свідчить про важливість засадних дій. В Афганістані цей спосіб використовувався для заборони постачань противнику зброї і боєприпасів з Пакистану. З весни 1984 р. була введена в дію система "Завіса", коли всім з'єднанням і частинам були визначені смуги засадних дій. У цій системі бойові дії вели 11 лінійних батальйонів, 3 розвідувальних батальйони, 8 батальйонів спеціального призначення, 11 розвідувальних рот і 60 розвідувальних взводів, що могли одночасно виставляти до 180 засідок.

Загальновійськовим підрозділам визначалося кілька зон засадних дій для перекриття основних маршрутів пересування противника і караванних шляхів для підвезення матеріальних засобів.

Висновки

Отже, під час застосування загальновійськових формувань сухопутних та внутрішніх військ у збройному конфлікті будуть притаманні такі особливості бойових дій: значна просторова роз'єднаність напрямків дій підрозділів; ведення переважно наступальних і розвідувально-бойових дій; осередковий характер збройних зіткнень за відсутності лінії бойового зіткнення сторін; обмеження, що накладаються на застосування озброєння і техніки; активізація дій у населених пунктах та вночі; децентралізоване використання артилерії і протитанкових засобів; ведення спільних дій з формуваннями внутрішніх військ; ведення пошуково-розшукових і засадних дій; широке застосування передових, рейдових і штурмових та обхідних загонів; неглибоке ешелонування бойового порядку; необхідність ужиття заходів щодо запобігання втратам серед місцевого населення і руйнуванням об'єктів інфраструктури у районі збройного конфлікту.

Список використаних джерел

1. Клименко, А. Ф. К вопросу о теории военных конфликтов [Текст] / А. Ф. Клименко // Зарубежное военное обозрение. – 1992. – № 10. – С. 24–35.
2. Булгаков, В. В. Вооруженный конфликт: формы и способы действий войск [Текст] / В. В. Булгаков // Военная мысль. – 2002. – № 1. – С. 39–43.
3. Гареев, М. А. Некоторые проблемы подготовки вооруженных сил к локальным войнам [Текст] / М. А. Гареев // Военная мысль. – 2000. – № 1. – С. 19–25.
4. Воробьев, И. Н. О тактике (Развитие тактики в войнах и вооруженных конфликтах) [Текст] / И. Н. Воробьев // Военная мысль. – 2002. – № 2. – С. 25–40.

Стаття надійшла до редакції 21.02.2012 р.